

## ADALÉKOK AZ AVAR TEGEZŐV VISELETÉHEZ

HORVÁTH M. ATTILA

(Budapesti Történeti Múzeum)

A magyarországi népvándorláskori régészeti köztudatban akasztóhorog elnevezéssel élő, ránézésre jelentéktelennek tűnő tárgyak gyakorlati felhasználásának kérdéseivel ezidáig igen kevesen foglalkoztak részletesebben. Az avarkori leletek sokrétűsége és gazdagsága rendszerint háttérbe szorította azokat a kiegészítő jellegű tárgyakat, amelyek nem rendelkeztek jelentős kor- és etnikummeghatározó vagy rangjelző szereppel.

Európa éghajlati viszonyai nem kedveznek túlságosan a szerves anyagok földben való megmaradásának, így azok elkorhadása után a kiegészítő jellegű viseleti- és használati tárgyak funkcionális rekonstrukcióját csak a sírban való elhelyezkedésük, illetve a meghatározó jellegű tárgyakhoz való viszonyuk alapján lehet megkísérlni.

Kalmár János 1943-as cikkében összegyűjtötte a Magyarországon addig előkerült akasztóhorgok és veretek jó részét, közülük sorolva a jelen dolgozat témájául szolgáló, kampós kialakítású, horogszerű tárgyakat is.<sup>1</sup> A leleteket tárgytípusonként osztályozta és hét fő-, valamint több alcsoportba osztotta. A szóbanforgó kampókat a 7/A és 7/B csoportokba sorolta. A 7/A csoportba az *övre szegecselhető*, a 7/B-be pedig az *övre felerősíthető* horgok kerültek.<sup>2</sup>

Kalmár véleménye szerint a 7/A csoport horgait átmeneti jelleggel, úgymond a kéz szabaddá tételének pillanatában használták, a 7/B csoportéit pedig a tegezzel hozza összefüggésbe. Megállapításait a magyarországi régészeti kutatás kritika nélkül elfogadta és mind a mai napig alkalmazza is, annak ellenére, hogy Kalmár maga is figyelmeztet arra, hogy az ismert bizonytalansági tényezők miatt csak feltételezhető, hogy ezek a tárgyak a fegyverzet és a készségek övre való felakasztására, illetve átmeneti jellegű függesztésére szolgálhattak.<sup>3</sup>

Bóna István a Szegvár-sápadali lovassír feldolgozása során végzett kutatásaival bebizonyította a horgok és a tegez kapcsolatát, valamint fényt derített azok eredetére is.<sup>4</sup> Ekkor úgy tűnt, hogy a tárgytípus rendeltetésének kérdése tisztázódott, azonban alkalmazásuknak ez az elméleti formája számos gyakorlati problémát vetett fel. A

<sup>1</sup> Kalmár János 1943. 149-159.

<sup>2</sup> Kalmár János 1943. 156. XXVI. t. 14-18. kép. A 19. számon szereplő és a 7/A típusba sorolt szegecs-átokházi vékony bronzhuzalból készült tárgy tévesen került a táblára, mivel az kialakításánál fogva sem függesztésre sem kapcsolásra nem alkalmas.

<sup>3</sup> Kalmár János 1943. 149-159.

<sup>4</sup> Bóna István 1979. 7. 2/9., 8. 11. jegyz.

rendeltetés megállapításakor ugyanis minden esetben figyelembe kell venni a feltételezett felfüggesztés célját, mikéntjét, valamint eredményességét is. Ezek vizsgálatához azonban tüzetesebben meg kell vizsgálni magát az övet és annak viseleti formáit is.

A nomád öviselet az évszázadok folyamán teljes egészében a pusztai lovas életmódhoz finomodott. Viselőjének ethnikai, társadalmi, földrajzi illetve korszakbeli különbözőségéből adódóan, díszítésében, gazdagságában és formájában igen változatos volt. Alapvető funkciója a fegyvereknek és a mindennapos készségi tárgyaknak a felsőtest szabadonhagyásával történő hordozása, mindvégig azonos maradt. Az említett tárgyak felerősítésére különböző függesztésre alkalmas vereteket és karikákat alkalmaztak. Ma az újabb kutatások tükrében már túlhaladottnak mondható az az álláspont, mely szerint a nomád népek – kétségtelenül nagy értéket képviselő – fegyvereiket apáról fiúra örökölték volna.<sup>5</sup> Ez a nomád népek túlvilági életbe vetett hitéből, valamint az egyes emberek méretkülönbségeiből is adódóan, elképzelhetetlennek tűnik. A lovasnomád harcmodor és a pásztorélet alapfeltételei közé tartozott ugyanis a gyors reagáló- és cselekvőkészség, amely igen nagyfokú felkészültséget és begyakorlottságot igényelt. Ennek következtében feltétlenül számolnunk kell egyfajta rutinszerű állandósággal a viseletben és a felszerelésben is. A lovasnomád népek többsége, köztük az avarok is, tegezüket egy külön erre a célra szolgáló tegezövre függesztve hordták, az övről lelógó két szíjra erősítve.<sup>6</sup> E két szíj a tegez függesztésén kívül annak állandó dőlésszögét is meghatározta, aminek a fent említett diszciplinák ismeretében igen nagy jelentősége lehetett.<sup>7</sup> A „horgok” jelenléte a felszerelési tárgyak körében minden esetben egyfajta mobilitás igényére utal, amely az elhangzottak tükrében azt hiszem nyugodtan elhanyagolható. A kampókról ugyanis – a variációs lehetőségek figyelembevételével – megállapítható, hogy a tegez felfüggesztésénél való alkalmazásuk az esetek többségében bizonytalan, illetve unpraktikus rögzítést eredményez. Mindezen fejtegetések azonban rögvést érdektelenné válnak, ha nem lehetséges bárki számára azonnal elfogadható példákat találni a korábbitól eltérő alkalmazási módzatokra.

Az emberiség egyik legrégebbi civilizációját, amely szinte a csodával határos módon volt képes évezredek során lényegét érintő változás nélkül napjainkig fennmaradni, a kínaiak alkották meg. A kínai régiség egy olyan szinte felbecsülhetetlen értékű tárháza minden hozzá forduló kutatónak, amelyet érdeme szerint értékelni gyakorlatilag lehetetlen feladat. Miért ne fordulna tehát a pusztai népek kutatójának figyelme elsőként ehhez a kincsesbányához, különösen akkor, ha figyelembe veszi, hogy az általa kutatót népek évszázadokon át jelentették e csodálatos kultúra közvetlen szomszédságát.

Ma már azt is tudjuk – ha nem is igaz az a régi kínai legenda, mi szerint a nomádok és a kínaiak egy tő két távolba hajló ágát jelentenék –, kétségtelen, hogy az évszázados szomszédság nem csak harcok végeláthatatlan sorozatát jelentette a két kultúra között, hanem a kölcsönös egymásra hatást is. L. H. Mouille szerint például az ie.

<sup>5</sup> Cs. Sebestyén Károly 1932. 171.

<sup>6</sup> Kovrig Ilona 1955. 180. 131. jegyz. VI. t. (Chavannes nyomán)

<sup>7</sup> Erre a tényre Dr. Kiss Attila hívta fel a figyelmemet, amiért ezúton szeretnék köszönetet mondani neki.

4. század utolsó harmadában a Csou kor „harcoló fejedelemségeinek” egyikét jelentős Csao ura, Wu-ling (ie. 325-299) hadseregét barbár ruhába öltöztette, hogy így könnyebben vehesse át a nomádok taktikáját, melynek ismerete és sikeres alkalmazása volt az egyetlen lehetőség a kellemetlen szomszédok, a Toung Hou-k (a hegyek barbárjainak) visszaszorítására. Itt említik először, a nadrág, a kaftán és a csizma viseletét, amelyek később népviseleti darabokká váltak Kínában.<sup>8</sup> Ekkor vezetik be a régi megkötött textil öv helyett az összekapcsolható nomád bőrvet, amelyre különböző tárgyak felakasztására szolgáló fémkarikákat erősítettek. Ligeti Lajos véleménye szerint ez a folyamat már régebben megindult és messze túlhaladta Csao határait.<sup>9</sup> Az azonban bizonyos, hogy erre az időre tehető a nomád típusú harcmódor és viselet szélesebb körű elterjedése a korabeli Kínában. Mint ahogy az is biztosra vehető, hogy az itt tárgyalt tárgytípus is ekkor kerülhetett be Kínába – minden bizonnyal hiung-nu közvetítéssel – és válhatott a kialakuló császárság hadseregének és udvari tisztségviselőinek igen fontos, rangbéli állást is kifejező felszerelési tárgyává. Az egyesítést végrehajtó C'in Si-Huang-Ti (ie. 259-210) – aki elsőként viselte a császári címet – volt az aki maga alá gyűrte az ellene szövetséges és hiung-nu segédcsoportokat is felvonultató kisebb fejedelemségeket. Az ő, valamint a dinasztiaját felváltó Han korszak (ie. 202-isz. 220.) császárainak katonai sikereit, amelyek a hiung-nuk végleges legyőzését eredményezték, a barbároktól átvett taktika és harci eszközök mesterfokú alkalmazásának köszönhetőek.

Ékes bizonyítéka ennek, a nagy uralkodó C'in Si-Huang-Ti közelmúltban megtalált temetkezési területében előkerült agyaghadsereg, amelynek katonáin nomád stílusú, illetve egy ahhoz igen sok elemében hasonló öltözet figyelhető meg.<sup>10</sup> Ezek a szobrok igen nagy jelentőséggel bírnak, hiszen élethűen ábrázolják az eddig csak leírásokból és viszonylag nehezen rekonstruálható sírleletekből ismert korabeli kínai udvari- és katonai ruházatokat és felszerelési tárgyakat. Számunkra legfontosabbnak a legismertebb páncélos harcosok mellett felbukkanó, kaftánt, nadrágot és csizmát viselő csoport tűnik, amely visszavezet bennünket eredeti témánkhoz. E csoport katonái ugyanis kaftánjukat széles bőrvetel fogják össze, méghozzá olyannal, amelyen a csatortól egy, a vizsgált tárgytípushoz igen közel álló horog helyettesíti.<sup>11</sup> (1. T. 2.) Ez a horogtípus díszítetlen, ovális testű, nyújtott, elkeskenyedő szára enyhén ívelődő. Horga, amely néhány esetben kis gombban végződik, befelé is görbülhet. Összehasonlítva a magyarországi példányokkal észrevehető, hogy a Kada Elek által közölt gátéri avar temető egyik leletével mutatnak rokonságot.<sup>12</sup> (1. T. 1.) Különbség csak a felerősítés módjában mutatkozik. Amíg a gátéri horgot három darab, elkalapált fejű nittszeggel, az öv hátoldalán alátétlemezzel alkalmazásával erősítették fel, addig Kínában általában a szíjra vágott résen átbújtatott, és az övzáró horoggal egybeöntött, lapos fejű nittszeggel

<sup>8</sup> Mouille, L. H., 1969. 4. 241-250. Erre a műre kedves barátom Dobrovits Mihály hívta fel a figyelmet, amiért ezúton szeretnék köszönetet mondani neki.

<sup>9</sup> Ligeti Lajos 1940. 42.

<sup>10</sup> Cotterell, Arthur 1981. 241. Brinkler, Helmut – Goepler, Roger 1980. Warthol, Walter - Wirgin Jan 1985. 54., 57., 74-75.

<sup>11</sup> Warthol, Walter - Wirgin Jan 1985. 54., 57., 74-75.

<sup>12</sup> Kada Elek: 1906. 214. 217. 212. sír, b. raz, 10. ábra.

alkalmazták. Megfigyelhető ez a módszer azon a Han-kori sírból származó teljesen épen maradt bőrvőn is, melyet Orvar Karlbeck közölt 1939-ben.<sup>13</sup> (1. T. 3/a-b.)

A szobrokon az egyszerűbb példányok mellett azok díszesebb formáit is felfedezhetjük. (2. T. 1-4.) Külön figyelmet érdemel az az emberalakos horgo, amely az egyik harcos övén díszel, és amelynek eredeti, bronzból készült változatát is ismerjük a Han-korszakból.<sup>14</sup> (2. T. 4.) A Han kor idejére a nomád jellegű viselet széles körben elterjedt, férfiak és nők egyaránt viselték, különbség csak abban mutatkozott, hogy amíg a nők különböző selyemövekkel kötötték össze kaftánjukat, addig a férfiak bőrvet használtak erre a célra. Ezt derekukon egy horoggal kötötték össze.<sup>15</sup> A kínai etiket közismerten szigorú szabályai pontosan rögzítették a különböző rangban és tisztességben levő emberek viseletét is. Nem volt mindegy az sem, hogy ki milyen típusú vagy milyen színű ruhát viselt. Ezekben a protokolláris szabályokban meghatározták azt is, hogy ki milyen nagyságú, anyagú és alakú, valamint milyen díszítésű övzáró horgot viselhetett. Az eredetileg egyszerű, praktikus használati tárgy teljesen elveszítette puritán formáját és különböző ember, állat valamint növényi ornamentikákkal díszített, esetenként ezüst, jade, illetve türkizberakásos, jócskán megnyúlt, 25-30 cm hosszú hatalom és rangjelző viseleti darabbá változott.<sup>16</sup> (3. T. 1-5.)

A Kínában tai-kounak nevezett tárgy történetének ez a fejezete azonban már nem tartozik szorosan a vizsgált témakörhöz.

A népvándorláskori Európába az avarok hozzák be az ilyen övzáró horgokkal ellátott öveket, amelyek elsősorban 7. sz.-i emlékeik között fordulnak elő. Ezt megelőzően a bronzkor és a vaskor embere már használt azonos funkcióval, sok esetben igen hasonló alakú, csontból, illetve bronzból készült, gyakran szintén alakos kialakítású övzáró horgokat.<sup>17</sup> Solange Lemaître ezekből vezeti le a későbronzkori-koravaskori fibulatípusok kialakulását is.<sup>18</sup> Nagyszámú hasonló lelettel találkozhatunk továbbá a kelet-európai és a belső-ázsiai sztyeppvidék és a hozzá kapcsolódó földrajzi tájegységek számtalan bronz és vaskori lelőhelyén is.<sup>19</sup> Ettől a zónától délre eső területen csak Kínában találkozhatunk vele.<sup>20</sup> Népszerűsége a sztyeppvidéken az európai népvándorláskor lezárulása után sem csökkent. Folyamatos használatára jó példa az a budapesti

---

<sup>13</sup> Karlbeck Orvar 1939. 4. 112-113. Itt szeretnék köszönetet mondani Ferenczy Lászlónak, aki felhívta a figyelmemet néhány távol-keleti párhuzamra, és a megfelelő irodalomhoz is hozzájuttatott.

<sup>14</sup> Warthol, Walter - Wirgin Jan 1985. 53. Lemaître, Solange 1938. 12/1. 82., XXXIV/26.

<sup>15</sup> Chinese Clothing. Shanghai 1984. oldalszám nélkül. (A könyv a Kínai Népköztársaság Nagykövetségének tulajdonában van, kínai nyelven íródott. A vonatkozó szövegrészt Liu Wenqing, a Kínai NK Nagykövetségének harmadik titkára fordította magyarra, amiért ezúton szeretnék köszönetet mondani neki.)

<sup>16</sup> Lemaître Solange 1937. 11/3. XLI/c; e., 1938. 12/1. XXXIII/117., XXXIV/18-29., XXXV/30-40. Alföldi András 1932. Taf. 7. Abb. 1., 137. Abb. 2.

<sup>17</sup> Lemaître Solange 1937. 11/4. LV/2-3., 9., fig. 1/a-d., fig. 4/a-b., fig. 5/a-b., fig. 6/a-b; d. Bóna István 1959. 49-59.

<sup>18</sup> Lemaître, Solange 1937. 11/4. fig. 2/a-d.

<sup>19</sup> Lemaître, Solange 1937. 11/4. fig. 3/a-d. LVI/18. Csernecov, V. N. MIA 35. Moszkva 1953. 127. 128/III. Halikov, Alfred Haszanovics 1977. 198. 75. t. 3-6; 8-9.

<sup>20</sup> Lemaître, Solange 1937. 12/4. 221. (térkép)

Néprajzi Múzeumban őrzött 17. sz-i, kelet-turkesztáni pásztoröv is, amelyet László Gyula publikált.<sup>21</sup>

Ugyanez az övzáródási rendszer figyelhető meg a H. Tóth Elvira által feltárt kunpeszéri 7. sz-i avar temető 3., 6. és 8. számú sírjaiból előkerült leletek esetében is, amelyek a sírok bolygatatlanságának és a pontos megfigyelések alaján készült, minden részletre kiterjedő sírrajzoknak köszönhetően kiválóan alkalmasak arra, hogy segítségükkel rekonstruálni lehessen az avarkori tegezövek egyik változatát<sup>22</sup> (4. T. 1-3., 5. T. 1-3.) Mindhárom esetben megfigyelhető, hogy a tegezt és a tegezövet leoldva helyezték a sírba. Erre utalnak az eltérő helyzetű tegeztek és az egy kupacban, illetve elszórtan elhelyezkedő övveretek. A 3. és a 8. számú sírokból előkerült övveretek elhelyezkedése a látszólagos összevisszaság és a fennálló variációs lehetőségek ellenére is jól észrevehetően kiadja a tegezöv vonalvezetését. Jól kimutatható az is, hogy az övzáró horgok fekvése pontosan ezt a vonalat folytatja, még akkor is, ha a 8. számú sír horga elmozdult eredeti helyéről, beékelődve a kard és a tegez közé.<sup>23</sup> (4. T. 1-2.) A 6. sír esetében sajnos nem élhetünk ezzel a rekonstrukciós lehetőséggel, mivel a halottat sírba tétele előtt rendellenesen szorosan összekötözve bőrbe csavarták, és utána szintén rendellenesen keskeny koporsóba helyezték.<sup>24</sup> (4. T. 3.) Valószínűleg ennek köszönhető, hogy egyes mellékletek, mint például az igen vékony ezüstlemezből préselt rozettás övveretek teljesen tönkrementek, és egy kivételével azokat megmenteni vagy számukat pontosan meghatározni már nem lehetett. A sírból egyébként sem kard, sem a hozzá tartozó fegyveröv nem került elő, leszámítva a kardhüvely függesztőveret nélküli, mintegy 80 cm hosszúságú famaradványait.<sup>25</sup> A sírből az övzáró horgon kívül semmiféle záró, csatoló vagy függesztőeszköz sem került elő.

A horgok népszerűségével magyarázható az is, hogy túllépve az avar birodalom egykori határait, fellelhetők például az itáliai germán népek sírjaiban is. A Castel-trosinoi<sup>26</sup> és a Nocera umbrai<sup>27</sup> 7. sz-i longobard temetők leleteinek számos eleme ugyanis szoros kapcsolatot mutat a nomád népek, elsősorban az avarok viseletével. Éppen ezzel magyarázható az, hogy a kunbábonyi fejedelmi sírből előkerült ezüst övzáró horog<sup>28</sup> (5. T. 4.) legközelebbi, bronzból készült párhuzama éppen a Castel-trosinoi 119. számú sírből került elő, egy ovális vaskarikával együtt.<sup>29</sup> (6. T. 4.) Valamennyi lelet olyan sírből származik, melyben tegez is volt. A Nocera umbrai 48. számú sír rajzán igen jól megfigyelhető, hogy a kard és a tör, melyekhez a felfüggesztéshez szükséges csatok is rendelkezésre álltak, különállóan a bal váll, illetve a kar mellett feküdtek.

<sup>21</sup> László Gyula 1940. 94., 7. jegyz., XXIV/1.

<sup>22</sup> Ugyanez a jelenség figyelhető meg a környei temető 78-as sírjában is. A kunpeszériekhez hasonló tegezöv rozettás veretei jól elkülöníthetőek a fegyveröv eltérő típusú vereteitől, elhelyezkedésükben is. Salamon Ágnes - Erdélyi István 1971. 21., 35. Tábla. (78. sír).

<sup>23</sup> H. Tóth Elvira 1984. 12. (A kunpeszéri avar temető 3., 6. és 8. sírjaiból és a kunbábonyi fejedelmi sírből származó közöletlen horgok, valamint a sírrajzok és a leletekkel kapcsolatos észrevételek, az ásató régész engedélyével kerülhettek a dolgozatba, amiért ezúton szeretnék köszönetet mondani neki.

<sup>24</sup> H. Tóth Elvira 1984. 12.

<sup>25</sup> H. Tóth Elvira 1984. 12.

<sup>26</sup> Megarelli, R. 1902. 145-380.

<sup>27</sup> Paribeni, Angiolo - Pasqui, Roberto 1918. 137-362.

<sup>28</sup> Közöletlen. A publikációba az ásató régész, H. Tóth Elvira engedélyével került.

<sup>29</sup> Mengarelli, R. 1902. 292., fig. 198.

A tegez pedig, melynek övéhez az övzáró horgon kívül egyetlen csat sem tartozott, a jobb oldalon a derék magasságában, valószínűleg felcsatolt állapotban helyezkedett el.<sup>30</sup> (6. T. 1/a-b.)

Természetesen a tegezövek rögzítésének nem ez volt az egyetlen módja. Ezt a tárgytypus előfordulási gyakoriságának ismeretében nem lehet állítani. Ezenfelül az is bizonyos, hogy alkalmazhatósága nem korlátozódott kizárólag a tegezövekre. Felhasználásának számos más lehetősége is volt. Ilyenek például a ruhakapcsolás<sup>31</sup> vagy a lószerszám szíjainak rögzítése.<sup>32</sup> Az azonban biztosra vehető, hogy a horgok felhasználása kizárólag abban az esetben lehetett eredményes, ha a horogra nehezedő ellentétes irányú húzóerő nem hagyott lehetőséget a könnyű kioldódásra.

Remélem, hogy az itt felsorakoztatott érvek kellőképpen alátámasztják azt, hogy a szóbanforgó horgok egyáltalában nem szolgálhattak tegez vagy bármely más övkésztség felfüggesztésére. Funkciójuk csakis az lehetett, hogy az öveken, a ruhákon vagy a lószerszámok szíjain a csat vagy az esetenként kiiktatott csat helyett<sup>33</sup> kapocsként szolgáljanak. Erre a tárgytypusra éppen ezért szerencsésebb lenne az akasztóhorog helyett a szíj- vagy övhorog vagy a szíj-, ruha-, illetve övzáró horog (kapocs) elnevezést alkalmazni. Funkciójának pontos megítélésekor és megnevezésekor pedig elsődleges szempontnak kell lennie a tárgy sírban való elhelyezkedésének, illetve az egyéb tárgyakhoz való viszonyának pontos ismerete. Ehhez azonban minden esetben figyelembe kellene venni a feltáráskor készült fotókat és sírrajzokat, illetve a helyszínen végzett megfigyeléseket is.

## IRODALOM

### *Alföldi András*

1932 *Archaeologische Spuren der Hunnen*. Germania 16. Heft 2 135-138.

### *Bóna István*

1959 *Bronzkori övkapcsok és diadémák*. Adatok a közép-dunamedencei bronzkori viselethez. *ArchÉrt* 86. 49-59.

### *Bóna István*

1979 *A Szegvár-sápoldali lovassír*. *ArchÉrt* 106. 3-32.

### *Brinkler, Helmut - Geopper, Roger*

1980 *Kunstschatze aus China*. 5000 v. Chr. bis Volksrepublik China. 237. (Ausstellungskatalog) Zürich.

### *Chavannes, Eduard*

1909 *Mission archeologique dans la Chine Septentrionale*. Paris

### *Cotterell, Arthur*

1981 *The first emperor of China*. New York. 234.

### *Csemecov, V. N.*

1953 *Drevnjaja Isztorija Nizsnego Priobja*. Moszkva. MIA 35. 357.

<sup>30</sup> Paribeni, Angiolo - Pasqui, Roberto 1918. 246-248., fig. 94., 97.

<sup>31</sup> Lemaitre, Solange 1937. 11/3. XLI/a-b., d. tábla.

<sup>32</sup> Kyzlaszov, I. L. 1978. 1/A. 36., 1/b. 32., 35., 60., 64., 8/1-3., 9/3., 6.

<sup>33</sup> Kyzlaszov, I. L. 1978. 9/3.

- Fettich Nándor*  
1926 Az avar kori műipari Magyarországon ArchHung 1.65.
- Garam Éva*  
1972 Avar temetők Andocson. FolArch 23. 129-183.
- Halikov, Alfred Haszanovics*  
1977 Volga-Kame v nacsale epohi rannego zseleze VIII-VI. vv. do né. 261. Moszkva
- Hampel József*  
1905 Alterthümer des frühen Mittelalters in Ungarn. I-III. Braunschweig.
- Horváth Tibor*  
1935 Az üllői és a kiskőrösi avar temető. ArchHung 19. 128.
- Kada Elek*  
1906 Gátéri (kunkisszállási) temető a legrégebb középkorból. ArchÉrt 26. 207-221.
- Kalmár János*  
1943 Népvándorlás korabeli akasztóhorgok és veretek. ArchÉrt 149-159.
- Karlbeck, Orvar*  
1939 An early chinese leather belt. Stockholm. Ethnos 4. 112-113.
- Kovrig Ilona*  
1955 Contribution au Problème de l'occupatipon de la Hongrie par les Avars. ActaArch-Hung 6. 163-231.
- Kovrig Ilona*  
1975 Cemeteries of the avar period in Hungary. 1. Avar finds in the Hungarian National Museum. Budapest. 368.
- Kyzlaszov, I. L.*  
1978 Kurganü szrednyebekovüh hakaszov XIII-XIV. vv. Aszkizkaja kultura v mongolszkaja vremja. SzovArh. 1/1978. 122-141.
- László Gyula*  
1940 Adatok az avarság néprajzához. Avarkori pásztorkészéseink. ArchÉrt. 91-98.
- Lemaitre, Solange*  
1937-1938 Les Agrafes Chinoises I-III. Paris-Bruuxelles. Revue des Arts Asiatique 11/3. 138-149., 11/4. 219-234., 12/1. 69-85.
- Ligeti Lajos*  
1940 Az ázsiai hunok. Németh Gyula (szerk.) Attila és hunjai. Budapest. 31-60.
- Mengarelli, R.*  
1902 Necropoli barbarica di Castel-Trosino. Milano Nomumenti Antichi della Reale Accademia dei Lincei 12. 145-380.
- Menghin, Wilfried*  
1985 Die Longobarden. Archaologie und Geschichte. Stuttgart. 236.
- Mitscha-Marheim, Herbert*  
1957 Awaren Friedhof von Leithaprodersdorf. WAB 17. 48.
- Mouille, L. M.*  
1969 Les Toung-Hou. CentrAsJourn 12/4. 241-250.
- Nagy Sándor*  
La Necropole de Mečka. InvArchYug 17. 2.
- Pasqui, Angiolo - Paribeni, Roberto*  
1918 Necropoli barbarica di Nocera Umbra. Monumenti Antichi della Reale Accademia dei Lincei 25. 137-362.
- Pletnyeva, Szvetlana Alexandrovna*  
1981 (szerk.) Sztyepi evrazii v apohu szrednyevékova. Moszkva ArhSzSzsZR 20.
- Rhé Gyula - Fettich Nándor*  
1931 Jutas und Öskü. Prága. 92.

*Rosner Gyula*

1975-1976 A Szekszárd-bogyiszlói úti avar temető ló és lovastemetkezései. SzBBÁMÉK 6-7. 79-109.

*Salamon Ágnes - Erdélyi István*

1971 Das wölkerwanderungszeitliche Gräberfeld von Könrye. Budapest. StudArch 5. 184.

*Cs. Sebestyén Károly*

1932 A magyarok fija és nyila. Dolg. 8. 167-226.

*H. Tóth Elvira*

1972 Előzetes beszámoló a kunbábonyi avar fejedelmi leletről. CUMANIA 1. 143-168.

*H. Tóth Elvira*

1984 Korai avar vezető réteg családi temetője a kunbábonyi kagán szállásterületén. Múzeumi kutatások Bács-Kiskun megyében 1984. (Kézirat gyanánt) 10-20.

*Warthol, Walter - Wirgin, Jan*

1985 Chines sensationeller Fund. Quin Shi Huang Di der erste Kaiser von China und sein Heer aus Ton. (Ausstellungskatalog) Wien 108.

*Zhon Xun - Chao Chunming*

1984 5000 Years of Chinese Costumes. Hong-Kong.

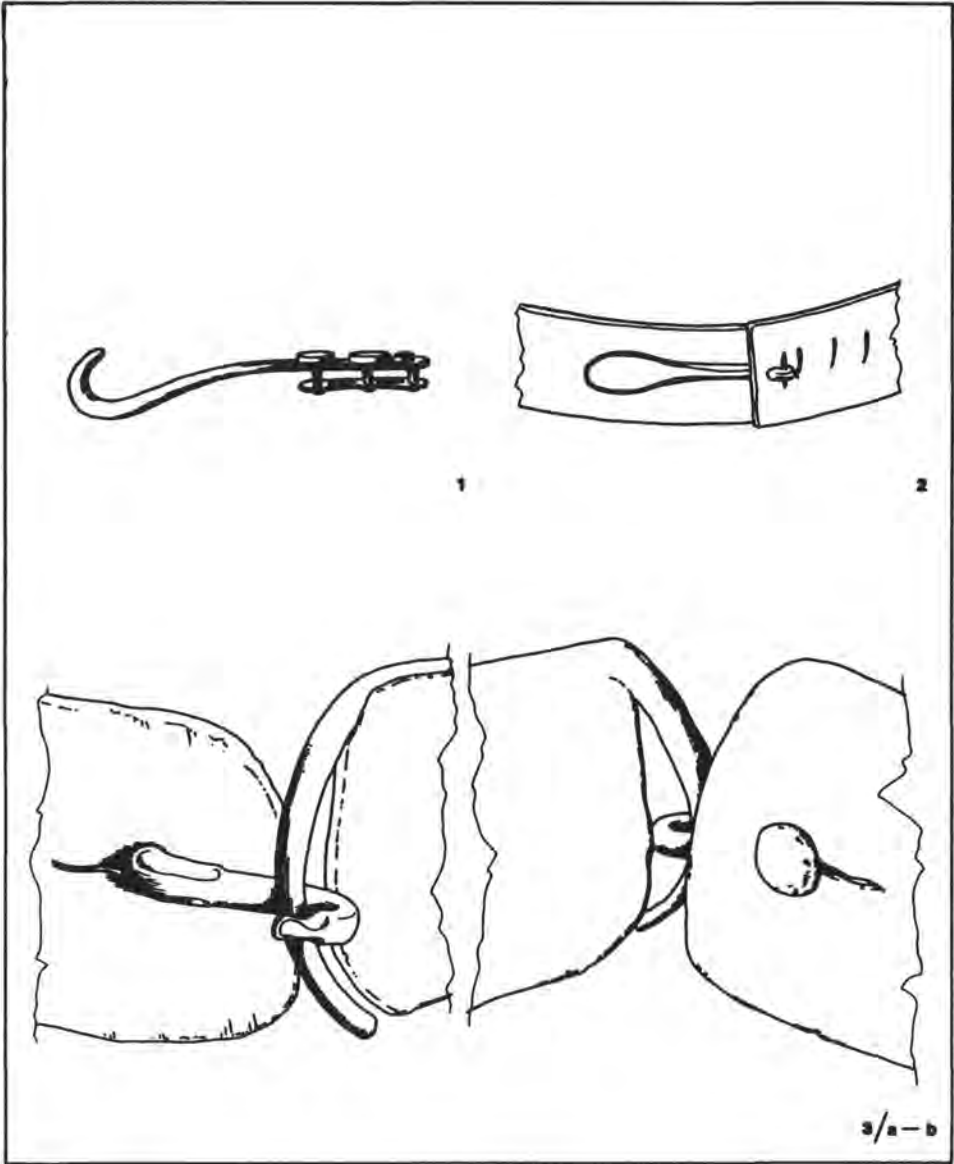
*Szerző és megjelenési év nélkül*

Ch'in and Han Dynasties to the period of three Kngdoms. Chinese Art Treasures. Ser A. vol 2. Institute of Chinese Culture.

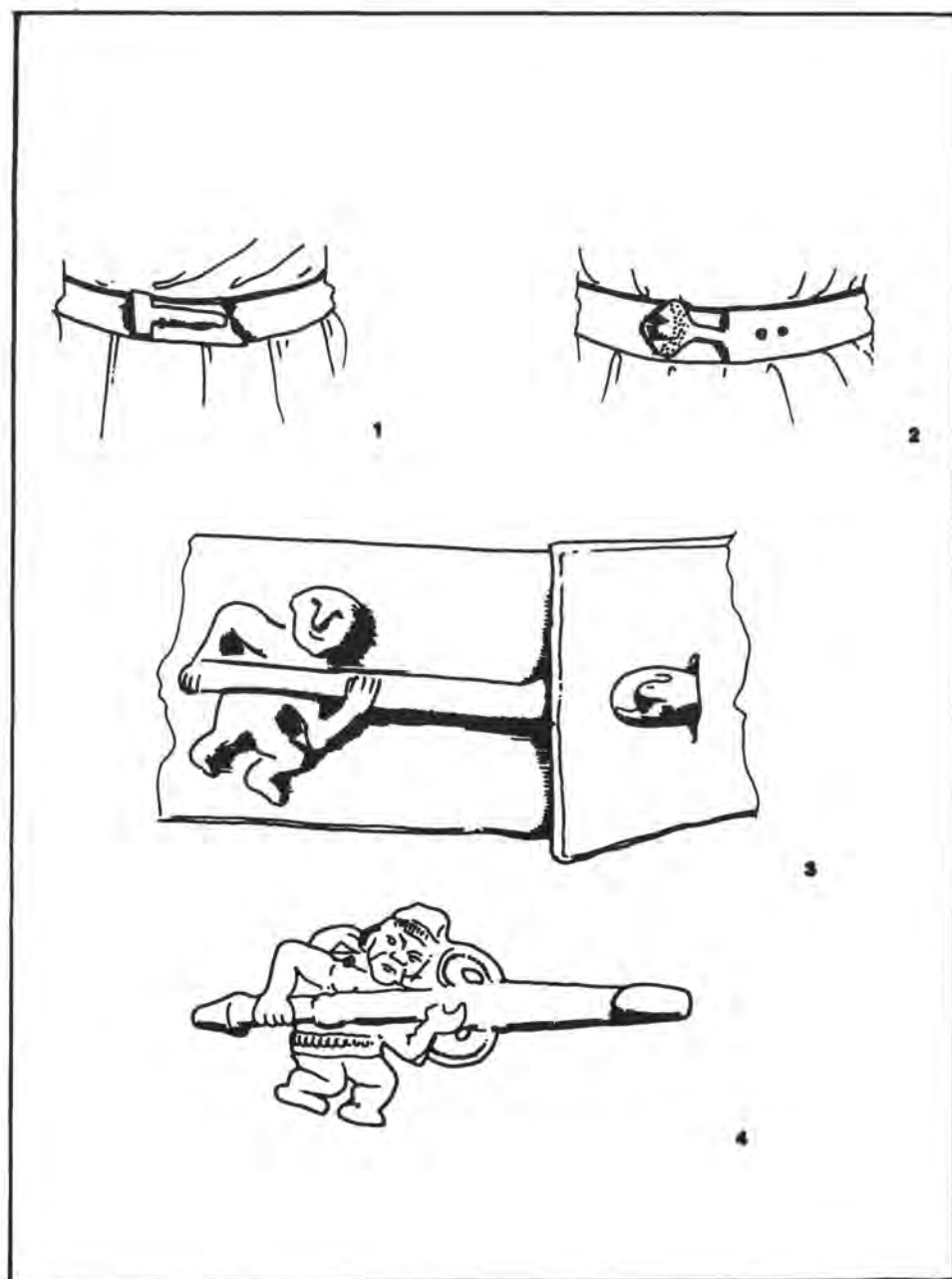
*Szerző nélkül*

1984 Chinese clothing and Adornment in various Dynasties. Compiled by the History of Chinese Clothing Research Group of Shanghai Traditional Opera School. Shanghai.

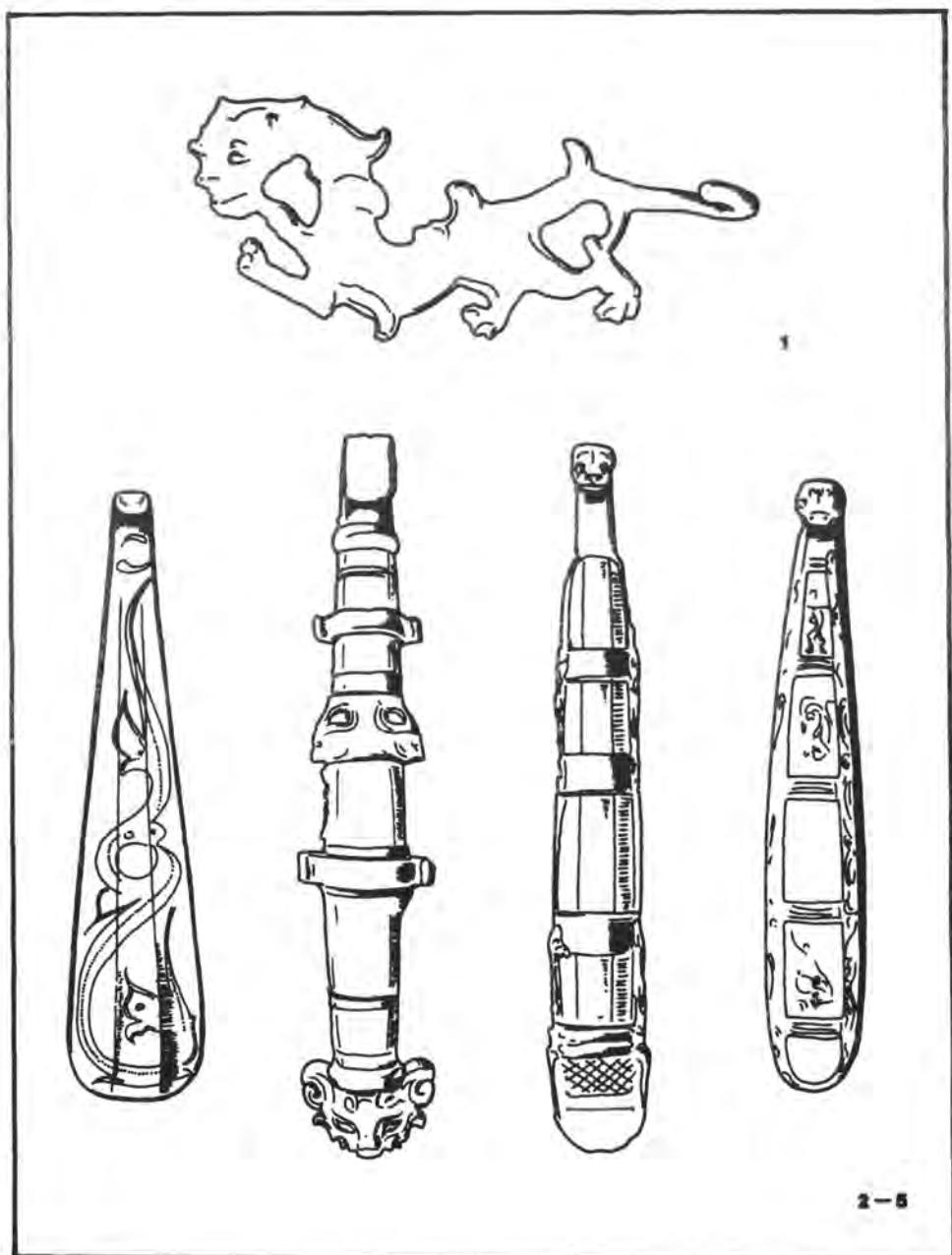




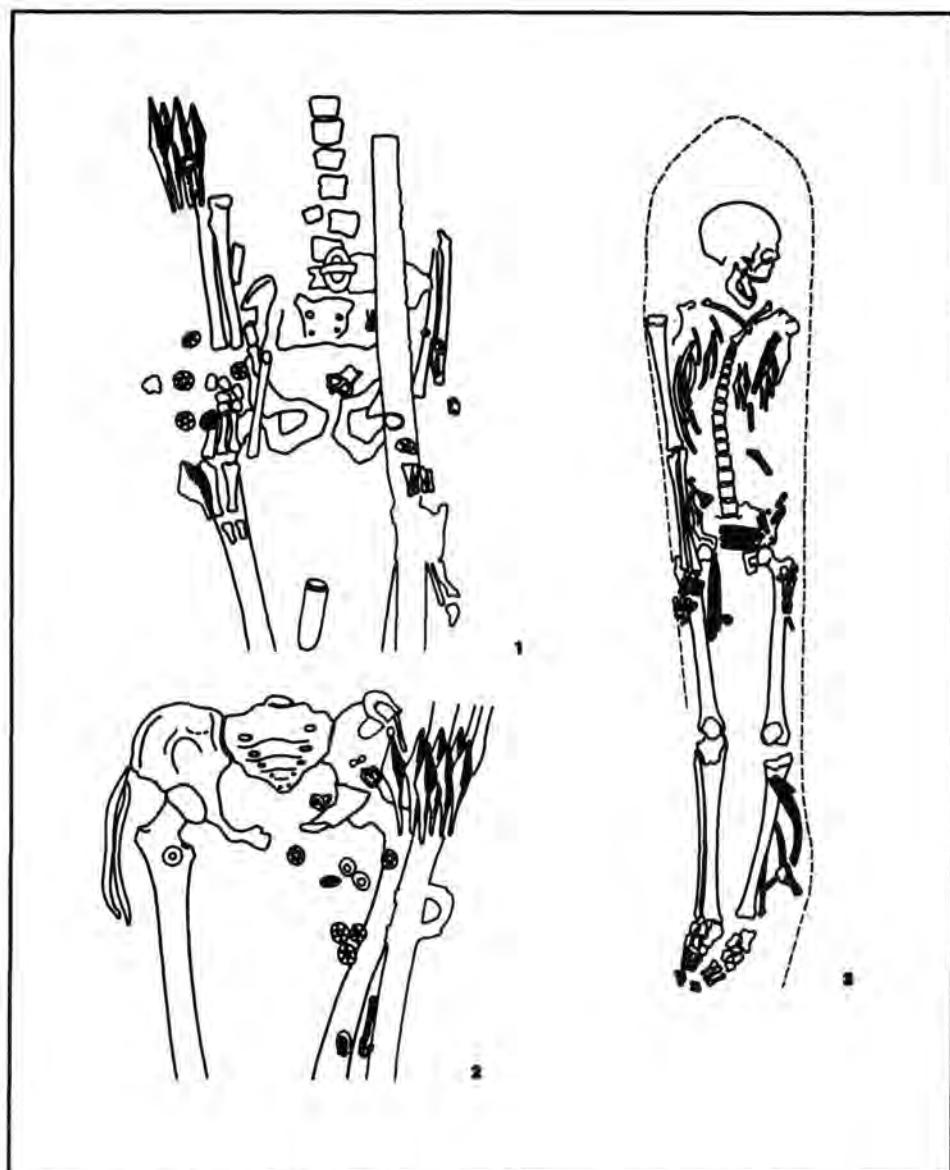
I. tábla



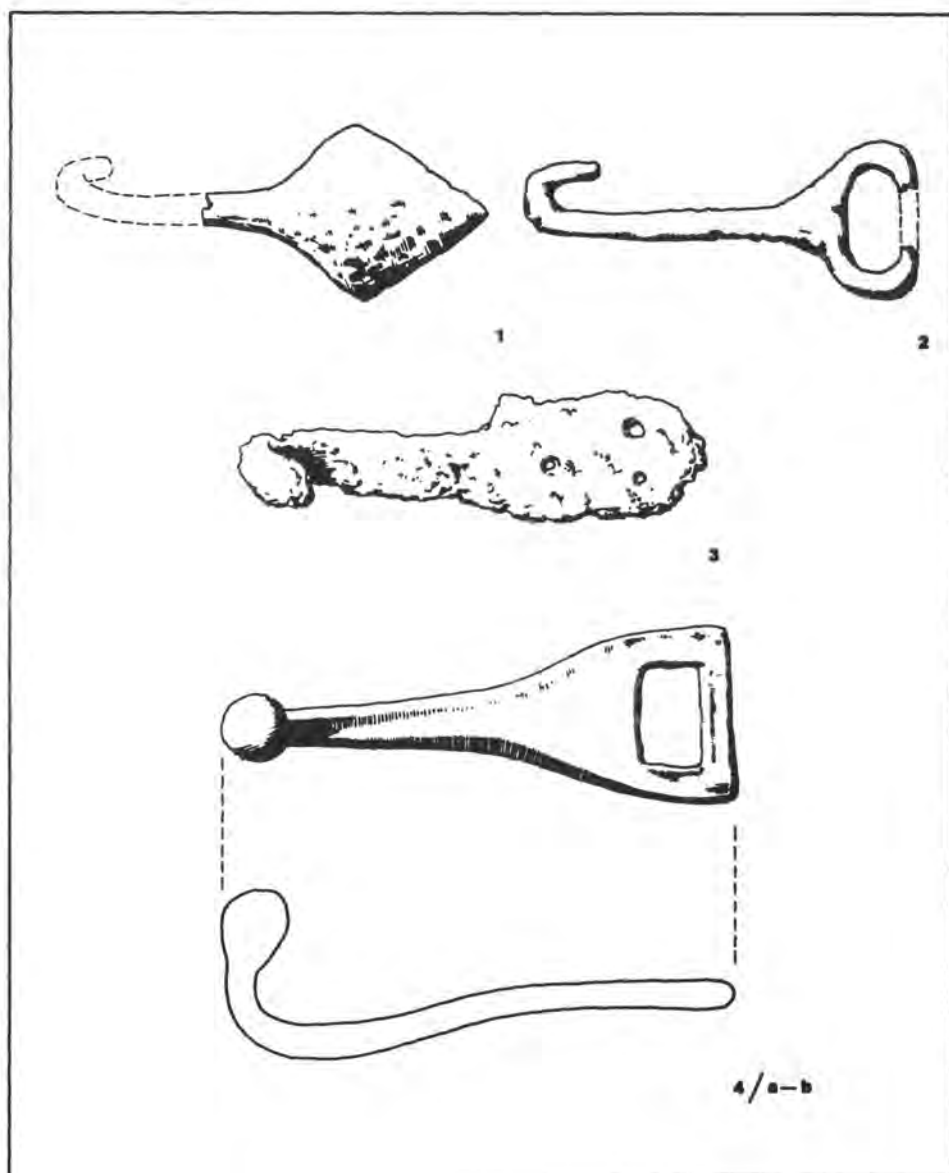
II. tábla



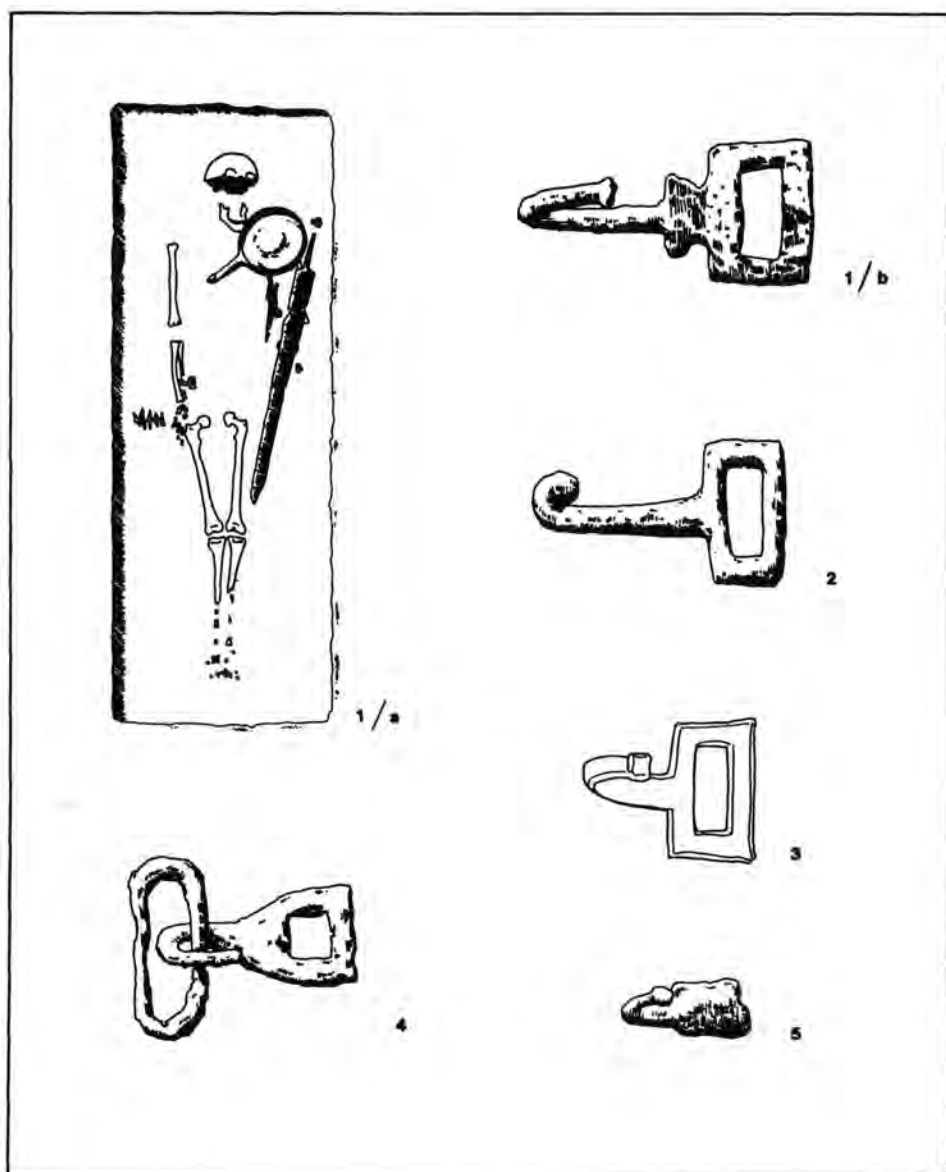
III. tábla



IV. tábla



V. tábla



VI. tábla

## BEITRÄGE ZUR TRAGWEISE DES AWARISCHEN KÖCHERGÜRTELS

*Horváth M. Attila*

In der Geschichte der Archäologie kam es öfters vor, daß je ein Gegenstandstyp die Aufmerksamkeit der Forscher nicht besonders auf sich zog. Die erste unsichere Bestimmung annehmend wurde die falsche Terminologie jahrzehntelang verwendet. Dieses Schicksal erlebte auch ein aus awarischen Gäbern gut bekannter unauffälliger Gegenstand, der sog. Gürtelhaken.

1943 erschien in der *Archaeologiai Értesítő* eine Arbeit von Kalmár János, die sich erstmal mit diesem Gegenstandstyp befasste. Es wurde versucht, die Gürtelhaken, dem Stand der damaligen Forschung entsprechend aufzunehmen und zu bestimmen. Seine Terminologie über die Gürtelhaken wurde von der ungarischen Forschung angenommen und wird von ihr bis zu unseren Tagen ohne Kritik verwendet, obwohl der Bestimmung des Gegenstandes als Köcheranhänger viele praktische Argumente widersprechen.

Zur Herkunft und zu der richtigen Verwendung des Gegenstandes gibt es neben den archäologischen Funden auch zahlreiche schriftliche Beweise aus dem Fernen Osten. Im 4. Jahrhundert v.u.Z. lernte Herzog Wu-ling Tchao nicht nur die nomadische Tracht, sondern auch die nomadische Kampfweise von seinen nördlichen Nachbarn kennen.

Zur Tragweise der Haken aus awarischen Gräberfeldern sind die Soldatenfiguren des Tonheeres des ersten chinesischen Kaisers der beste Beweis. An ihrer Tracht ist nämlich zu beobachten, daß ihr Gürtel nicht mit der gewöhnlichen Schnalle, sondern mit einem, dem Haken aus den awarischen Gräbern ähnlichen Gegenstand zugeschnallt wurde.

Im Licht der jüngsten Ausgrabungen erscheint es, alsob dieser Haken bei den Awaren zum Anschnallen des Köchergürtels verwendet wurde. Davon zeugen unter anderem die Funde und Befunde aus dem Gräberfeld von Kunpeszér.

Diese Verwendung des Gegenstandes war seit der Bronzezeit weit und breit in ganz Eurasien bekannt. Er ist in unseren Tagen noch immer sehr beliebt.

К вопросу о ношении аварского колчанного пояса  
М. Хорват Аттила

В истории археологии было много случаев, когда тот или иной предмет не привлёк к себе особого внимания исследователей. Приняв первое же ошибочное определение на протяжении десятилетий использовали неправильную терминологию. Эта судьба постигла и так называемый крючок для подвешивания, железный предмет, который часто находят в аварских погребениях и считают незначительным артефактом.

В 1943 году вышла статья Яноша Калмара в журнале *Archaeologiai Értesítő*, где автор писал об этом типе предметов, попробовал собрать, систематизировать и определить их. Венгерские исследователи приняли его условную терминологию и пользуются ею по сей день без критики, а ведь против факта использования крючков для подвешивания колчана можно привести множество практических аргументов.

Для определения происхождения и настоящего способа использования этих предметов много археологических и письменных доказательств можно найти на Дальнем Востоке. Например, принц Ву-лин Чао перенял у своих северных соседей не только костюм, но и военную тактику кочевников в четвёртом веке до нашей эры.

Прекрасным доказательством способа нашения крючков, найденных в аварских могильниках Венгрии, являются глиняные солдаты первого китайского императора. Здесь видно, что пояс у них скреплен не обычной пряжкой, а вместо пряжек использовали крючки, очень похожие по типу на те, которые находят в аварских могильниках.

На основании новых раскопок мы считаем, что авары использовали эти крючки для скрепления колчанного пояса. Это доказывается, в частности, и материалом из могильника Кунпесер, а также расположением предметов в захоронениях.

Такое использование этого предмета было широко распространено начиная с эпохи бронзы как в Европе, так и в Азии. Популярность этого предмета не пропала и по сей день.